УДК 619:616.981.49-097:615.371:636.2.082/.085:547

Федорченко А.М., аспірант ©
Білоцерківський національний аграрний університет

ВИЗНАЧЕННЯ ІМУНОБІОЛОГІЧНОЇ РЕАКТИВНОСТІ ТЕЛЯТ, НАРОДЖЕНИХ ВІД КОРІВ, ЯКИМ ЗГОДОВУВАЛИ СЕЛ-ПЛЕКС

Наведені результати досліджень впливу згодовування коровам в період сухостою селеноорганічного препарату Сел-Плекс на імунобіологічні показники народжених від них телят, які в подальшому були імунізовані сальмонельозною вакциною.

Ключові слова: *телята, сальмонельоз, імунізація, селен, сел-плекс, аскорбінова кислота, Т-, В-лімфоцити, фагоцитарна активність (ФА), фагоцитарний індекс (ФІ), БАСК, ЛАСК.*

Постановка проблеми. Ефективне утримання великої рогатої худоби, збереженість приплоду – одне з основних завдань галузі молочного скотарства [1], а якісне відтворення здорового стада з акцентом на стійкість до захворювання молодняку − одна з головних умов успішності галузі [2].

Тому основне завдання полягає в забезпеченні тільних корів повноцінними і збалансованими кормами та належним доглядом, оскільки від цього залежить стан материнської імунної системи, яка впливає на формування захисних органів та систем теляти під час внутрішньоутробного розвитку [3].

Крім цього, тільним коровам для підвищення імуностимулюючої взаємодії системи "мати – плід" часто застосовують біологічно активні препарати, вітаміни та макро- і мікроелементи [4]. Серед них на особливу увагу заслуговує селен. Біологічна роль селену в організмі проявляється пригніченням процесів утворення вільних радикалів через систему біохімічного ферментативного захисту та стимуляцією імунної системи [5, 6].

Раніше проведені нами дослідження щодо вивчення імунної відповіді організму телят, вакцинованих сальмонельозною вакциною на фоні згодовування їм Сел-Плексу з аскорбіновою кислотою, засвідчили [7], що ці препарати суттєво впливали на стан імунореактивності. Тому слід провести вивчення показників імунореактивності телят, отриманих від корів, яким в кінці сухостійного періоду згодовували селеноорганічний препарат Сел-Плекс.

Забезпечення селеном тільних корів у період сухостою забезпечує новонароджених телят мікроелементом, тому що він легко проходить через плаценту [8] та шляхом споживання молозива і молока. Концентрація селену в молоці підвищується за згодовування його коровам у вигляді добавок [9], а це позитивно впливає на життєдіяльність телят [10].

© Науковий керівник – Івченко В.М. доктор вет. наук, професор
Федорченко А.М., 2012

Метою наших досліджень було вивчити показники імунореактивності телят, отриманих від корів, яким у сухостійний період згодовували селеноорганічний препарат Сел-Плекс, імунізованих на цьому фоні сальмонельозною вакциною.

Матеріали та методи досліджень. Досліди проводили на молочній фермі агрофірми "Глушки" Білоцерківського району Київської області. На першому етапі відібрали 30 тільних корів, за 50–60 діб до родів їх розділили на 2 групи по 15 голів у кожній. Коровам контрольної групи згодовували лише основний раціон, а тваринам другої групи (дослідна) до основного раціону додатково індивідуально щоденно вранці протягом 1 місяця з комбікормом згодовували органічну селеновмістну сполуку Сел-Плекс у дозі 10 г на гол/добу.

Результати досліджень та їх обговорення. У корів обох груп до початку досліду, через 1 місяць після початку згодовування Сел-Плексу та на 2-3 добу після родів вранці до початку годівлі брали кров із яремної вени. Вміст селену у сироватці крові визначали методом атомно-абсорбційної спектрофотометрії. Результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка показників вмісту селену в сироватці крові тільних корів до та після отелення

Група	До початку досліду мкг/100мл	Через 1 місяць після згодовування Сел-Плексу мкг/100мл	Через 2−3 дні після отелення мкг/100мл
1-ша контрольна (n=15)	11,1±1,07	9,6±0,73	6,34±0,71**
2-га дослідна (n=15)	10,66±1,12	13,78±0,34**■	11,56±0,54**■

Примітка: ** − $p<0,05$ порівняно з попередніми показниками;
■ − $p<0,001$ порівняно з контрольною групою.

Із даних табл. 1 випливає, що до початку досліду в сироватці крові контрольної і дослідної груп корів вміст селену суттєво не відрізнявся та знаходився в межах фізіологічної норми. Через 1 місяць після початку досліду в контрольній групі спостерігалась тенденція до зниження вмісту селену до 9,6±0,73 мкг/100 мл, тоді як у дослідній групі корів відмічалось вірогідне підвищення на 3,12 мкг/100 мл порівняно із попередніми даними ($p<0,05$) і на 4,18 мкг/100 мл з контрольною групою ($p<0,001$). На 2−3 добу після отелення в обох групах спостерігалось вірогідне зниження вмісту селену в сироватці крові, зокрема у контрольній групі - на 3,26 мкг/100 мл ($p<0,05$). У дослідній групі хоч і відмічалось зниження вмісту селену порівняно із попередніми показниками, але ця різниця на 5,26 мкг/100 мл залишалась вірогідно ($p<0,001$) вищою порівняно з контрольною групою.

На 2-му етапі досліджень, у міру розтелень корів контрольної і дослідної груп, відбирали теличок і за принципом аналогів формували групи: контрольна – 5 голів і дослідна – 5 голів. Раціон годівлі телят обох груп був

аналогічний: в перші 6 діб випоювали молозиво, а потім молоко - по 5 л на голову, починаючи з 11 дня – молоко по 6 л, крім того давали сіно люцернове і комбікорм. Телята контрольної групи знаходились лише на основному раціоні, а тваринам дослідної групи до основного раціону щоденно вранці, починаючи з 3-го дня після народження (до 1 місяця після ревакцинації), в корм добавляли селеноорганічний препарат Сел-Плекс у дозі 3 г на гол/добу в комплексі з аскорбіновою кислотою в дозі 3 г на гол/добу, згодовували індивідуально.

Через 10 діб після підготовчого періоду, в телят обох груп брали кров для дослідження та імунізували концентрованою формол-галуневою вакциною проти сальмонельозу телят. Вакцина виготовлена Херсонським державним підприємством – біологічна фабрика. Серія №1, держконтроль №1. Ревакцинацію телят проводили через 20 діб. Вакцину вводили підшкірно в дозі 2 мл, а за ревакцинації - 2,5 мл. За тваринами щоденно проводили клінічні спостереження: визначали температуру тіла, частоту пульсу й дихання, апетит тощо. Під час проведення клінічних досліджень було встановлено, що температура, пульс, дихання, апетит у телят дослідної і контрольної груп були аналогічними і відповідали нормативним показникам. Кров для лабораторних досліджень відбирали вранці до годівлі в період до початку досліду, через 10 діб після підготовчого періоду та через 10, 20 діб після вакцинації і ревакцинації.

У сироватці крові телят визначали вміст селену, у плазмі – вміст аскорбінової кислоти за методикою Б.І. Антонова зі співавт. [11]. Для характеристики природної резистентності визначали кількість лейкоцитів, абсолютну кількість Т- і В-лімфоцитів, показники ОФР, БАСК і ЛАСК. Кількість лейкоцитів визначали (меланжерним методом) у камері Горяєва, для визначення показників імунокомпетентних клітин використовували лейкограму (мазки фарбували за методом Романовського), субпопуляції Т- і В-лімфоцитів за методом В.М. Івченка у співавт. [12], бактерицидну активність сироватки крові – методом фотонефелометрії із тест-культурою *Salmonella dublin* за методикою В.Є. Чумаченка [13], лізоцимну активність сироватки крові – фотоколориметричним методом з використанням тест-культури *Micrococcus lysodecticus* штам 256.

Результати досліджень імунобіологічних показників подано в табл. 2.

Матеріали таблиці 2 показують, що до початку досліду в сироватці крові телят контрольної і дослідної груп вміст селену був нижче фізіологічної норми. Згідно з даними В.І. Левченка зі співавт., 2002 рік [14], фізіологічні коливання селену в сироватці крові телят становлять 7,5–16,0 мкг/100 мл. Через 10 діб після підготовчого періоду згодовування телятам Сел-Плексу в комплексі з аскорбіновою кислотою в сироватці крові телят дослідної групи вірогідно підвищився вміст селену на 2,9 мкг/100 мл ($p<0,05$), а в плазмі крові – аскорбінової кислоти на 0,176 мг/100 мл порівняно із попередніми даними ($p<0,001$). Вони були відповідно вищими на 3,3 мкг/100 мл і на 0,276 мг/100 мл також порівняно з тваринами контрольної групи ($p<0,05$).

У телят дослідної групи показники вмісту в крові лейкоцитів, абсолютної кількості лімфоцитів та їх субпопуляцій Т- і В-лімфоцитів були вірогідно вищими , порівняно з контрольною групою ($p<0,05$). Це свідчить про вплив препаратів на регенеративну здатність та імунологічну відповідь. Імунна система таких телят більш досконала.

Після введення протисальмонельозної вакцини на 10-ту добу відмічалась тенденція до зниження вмісту селену і аскорбінової кислоти в крові телят обох груп, проте ці показники в телят дослідної групи були відповідно на 3,18 мкг/100 мл і 0,308 мг/100 мл вірогідно вищими, порівняно з контрольною групою ($p<0,05$).

На 20-ту добу після вакцинації показники вмісту селену в сироватці крові і аскорбінової кислоти в плазмі крові в телят дослідної і контрольної груп підвищились порівняно з попередніми даними, але в дослідній групі вони на 3,38 мкг/100 мл і 0,320 мг/100 мл відповідно вірогідно були вищі порівняно з контрольною ($p<0,05$). У контрольній групі телят показники імунокомпетентних клітин мали тенденцію до підвищення, проте вміст лейкоцитів, абсолютної кількості лімфоцитів, Т- і В-лімфоцитів у тварин дослідної групи залишались вірогідно вищими ніж у контрольній ($p<0,001$).

Після ревакцинації телят у сироватці вміст селену і в плазмі крові вміст аскорбінової кислоти телят обох груп мав тенденцію до зниження. Клітинні імунобіологічні показники крові телят дослідної групи залишались бути вірогідно вищими порівняно з контролем ($p<0,001$).

На 20-ту добу після ревакцинації телят показники вмісту селену в сироватці та аскорбінової кислоти в плазмі крові зросли і були вірогідно вищими порівняно з контрольною групою. У телят дослідної групи відмічалась тенденція до зростання абсолютної кількості Т- і В-лімфоцитів.

Подальші дослідження через 2 і 6 місяців показали, що показники вмісту селену в сироватці та аскорбінової кислоти в плазмі крові телят дослідної і контрольної груп мали тенденцію до зниження, але в телят дослідної групи вони залишались вищими.

Результати наших досліджень показали, що після парентерального введення сальмонельозної вакцини на 10-ту добу і після ревакцинації на 10-ту добу вміст селену і аскорбінової кислоти в крові телят обох груп мав тенденцію до зниження, а потім підвищився. Це явище ми пояснюємо тим, що введена сальмонельозна вакцина викликала підвищені витрати їх в організмі. Це дає підстави припустити, що однією із причин можливих ускладнень при вакцинації є підвищені витрати селену і вітаміну С. Після вакцинації на 20-ту добу і ревакцинації вміст селену і аскорбінової кислоти в крові підвищився, це відповідає фазі переходу їх у кров із резервуарів у органах та пов’язано з підвищеними витратами їх в організмі.

Таблиця 2

Динаміка імунобіологічних показників крові телят, отриманих від корів, яким у сухостійний період згодовували Сел-Плекс

Група телят	Кількість лейкоцитів, Г	Кількість						Вміст селену в сироватці крові, мкг/100 мл	Вміст аскорбінової кислоти в плазмі крові, мг/100 мл
		Лімфоцитів		Т-лімфоцитів		В-лімфоцитів			
		%	абсолютна	%	абсолютна	%	абсолютна		
До початку досліду									
1-ша група (n=5)	5,5±0,34	54,4±2,57	2992±227,6	9,78±3,0	292,6±106,2	2,59±0,34	77,49±14,36	6,74±0,66	0,644±0,07
2-га група (n=5)	6,3±0,17 ■■■	61,9±3,65	3899,7±163,03	12,74±1,58	496,8±76,06	3,78±0,64	147,4±29,4	6,96±0,52	0,892±0,07 ■■■
Через 10 діб після згодовування Сел-Плексу і аскорбінової кислоти									
1-ша група (n=5)	5,6±0,34	53,8±2,84	3012,8±215,7	13,12±0,8	395,3±49,7	2,97±0,43	89,48±20	6,56±0,54	0,792±0,05
2-га група (n=5)	6,9±0,34 ■■	60,53±2,78	4176,57±84,12 ■	30,08±3,22	1256,3±132,5 *■	6,94±0,64	289,85±26,53 **■	9,86±1,39 ■■■	1,068±0,03 ***■■
Через 10 діб після вакцинації									
1-ша група (n=5)	6,3±0,36	52,67±2,14	3318,21±234,8	15,38±1,93	510,34±72,23	3,45±0,35	114,5±16,1	6,32±0,62	0,636±0,056
2-га група (n=5)	7,3±0,19	69,47±5,15	5071,31±102,42 **■	36,26±2,02	1838,85±66,2 **■	9,86±1,07	500,03±45,4 *■	9,5±0,67 ■■	0,944±0,060 ■■
Через 20 діб після вакцинації									
1-ша група (n=5)	6,7±0,34	52,93±1,5	3546,31±194,7	16,78±3,0	595,1±99,94	3,59±0,055	127,3±24,81	6,96±0,6	0,776±0,052
2-га група (n=5)	7,9±0,15 ***■	71,47±3,43	5646,13±127,27 ***■	33,58±3,95 ■	1895,9±228,46 ■	10,26±1,1 ■	579,3±51,19 ■	10,34±0,73 ■■	1,096±0,073 ■■
Через 10 діб після ревакцинації									
1-ша група (n=5)	7,4±0,34	53,27±1,93	3941,98±206,4	17,24±2,14	679,6±90,94	3,79±0,36	149,4±22,27	6,64±0,73	0,700±0,039
2-га група (n=5)	8,2±0,13	68,0±2,78	5576±220,78 ■	32,38±3,0	1805,5±240,39 ■	14,38±1,5	801,8±88,51 ***■	10,20±0,64 ■■	0,964±0,052 ■
Через 20 діб після ревакцинації									
1-ша група (n=5)	6,9±0,32	52,53±1,71	3624,57±208	19,18±2,57	695,2±122,12	3,94±0,56	142,8±27,15	7,1±0,77	0,736±0,082
2-га група (n=5)	7,7±0,11	64,33±3,65	4953,41±90,59	40,58±2,23 ■	2010,1±90,2	16,58±2,66	821,3±117,76	10,88±0,75 ■■	1,192±0,069 ***■
Через 2 місяці після ревакцинації									
1-ша група (n=5)	5,9±0,69	53,67±2,58	3166,53±388,85	17,5±2,64	554,14±114,24	3,36±0,36	106,4±20,26	7,28±1,31	0,712±0,060
2-га група (n=5)	7,6±0,36	68,6±3,86	5213,6±106,5 ■	40,06±2,27	2088,56±133,82 ■	19,26±2,23	1004,13±125,4■	9,30±0,19	0,996±0,077
Через 6 місяців після ревакцинації									
1-ша група (n=5)	6,0±0,43	54,20±3,43	3252±310,64	8,5±1,07	276,42±56,9	4,1±0,72	133,3±38,37	6,62±1,22	0,732±0,069
2-га група (n=5)	7,2±0,41	65,93±2,57	4747±208,08 ■■	36,9±2,65	1752±202,05 ■	18,13±2,58	860,6±159,57 ■	8,99±0,69	0,884±0,052

Примітка: * – p<0,001;** - p<0,01; *** – p<0,05 порівняно з попередніми показниками; ■ – p<0,001;■■ - p<0,01; ■■■ – p<0,05 порівняно з першою групою.

Резистентність організму телят забезпечується комплексом складних факторів неспецифічної резистентності, таких як бактерицидна (БАСК) та лізоцимна активність сироватки крові (ЛАСК). Особливо важливе значення має фагоцитоз. Вони є інформативними показниками впливу вакцини на організм.

Результати досліджень показників БАСК, ЛАСК, ФА та ФІ представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники неспецифічної резистентності крові телят

Група телят	БАСК, %	ЛАСК, %	ФА, %	ФІ, од.
До початку досліду				
1-ша група (n=5)	39,92±1,24	3,62±0,17	73,3±1,72	3,45±0,44
2-га група (n=5)	42,78±1,13	3,56±0,12	78,0±1,5	3,48±0,27
Через 10 діб після згодовування Сел-Плексу і аскорбінової кислоти				
1-ша група (n=5)	40,84±0,69	3,75±0,14	77,8±1,93	3,25±0,39
2-га група (n=5)	57,9±1,5*■	5,01±0,33*■	92,26±1,07*■	6,13±0,31*■
Через 10 діб після вакцинації				
1-ша група (n=5)	45,92±2,9	3,66±0,07	79,34±1,2	3,41±0,28
2-га група (n=5)	63,6±2,08	5,02±0,35	94,34±1,14	7,2±0,22
Через 20 діб після вакцинації				
1-ша група (n=5)	47,3±1,6	3,82±0,15	81,3±3,43	3,15±0,31
2-га група (n=5)	68,38±1,4■	5,47±0,26■	92,7±0,72■	7,35±0,2■
Через 10 діб після ревакцинації				
1-ша група (n=5)	51,43±2,15	3,69±0,23	87,32±4,16	3,64±0,2
2-га група (n=5)	70,2±1,44	5,6±0,23	93,32±0,43	6,82±0,21
Через 20 діб після ревакцинації				
1-ша група (n=5)	52,14±3,44	3,66±0,21	88,5±2,86	3,58±0,16
2-га група (n=5)	70,58±1,72■	5,44±0,25■	94,9±0,86	7,4±0,24■
Через 2 місяці після ревакцинації				
1-ша група (n=5)	51,36±1,9	3,57±0,23	80,67±1,65	3,25±0,22
2-га група (n=5)	71,64±1,37	5,42±0,15	93,3±1,22	4,54±0,26
Через 6 місяців після ревакцинації				
1-ша група (n=5)	49,68±2,75	3,15±0,32	64,3±1,72	3,14±0,35
2-га група (n=5)	65,7±2,21	5,03±0,39	85,6±1,86	4,73±0,46

Примітка: * − $p<0,001$ порівняно з попередніми показниками;

■ − $p<0,001$ порівняно з першою групою.

Аналіз даних таблиці 3 свідчить, що до початку досліду показники неспецифічної резистентності крові телят дослідної і контрольної груп суттєво не відрізнялися.

Після підготовчого періоду показники неспецифічної резистентності в крові телят обох груп підвищились, проте в телят дослідної групи були вірогідно ($p<0,001$) вищими порівняно з контрольною: БАСК – на 17,06 %, ЛАСК – на 1,26 %, ФА – на 14,46 %, ФІ - на 2,88 од.

Таким чином отримані дані свідчать про ефективний вплив комплексу Сел-Плексу з аскорбіновою кислотою на показники природної резистентності телят.

Після парентерального введення телятам протисальмонельозної вакцини відмічали підвищення показників неспецифічної резистентності в обох групах, проте в дослідній вони на 20-ту добу були вірогідно вищими БАСК на 21,08 %, ЛАСК на 1,65 %, ФА на 11,4 %, ФІ на 4,2 од. порівняно з контрольною ($p<0,001$). Подібна картина спостерігалась і після ревакцинації.

В подальшому, через 2 і 6 місяців після ревакцинації показники неспецифічної резистентності в обох групах телят мали тенденцію до зниження, але в дослідній групі вони залишались вищими ніж в контролі.

Отримані результати підтверджують, що комплекс селену з аскорбіновою кислотою посилюють імунну відповідь організму.

Висновки: 1. Згодовування коровам селеноорганічного препарату Сел-Плекс в період сухостою сприяє підвищенню вмісту селену в сироватці крові корів і телят, отриманих від них.

2. Використання телятам після народження комплексу Сел-Плекс з аскорбіновою кислотою в дозах по 3 г на голову на добу, викликає вірогідне підвищення в сироватці крові вмісту селену, а в плазмі вітаміну С.

3. Протисальмонельозна вакцина, парентерально введена телятам, на цьому фоні сприяла підвищенню імунореактивності їх організму, що проявлялось вірогідним зростанням показників природної резистентності: кількості лейкоцитів, абсолютної кількості лімфоцитів, Т- і В-лімфоцитів та показників неспецифічної резистентності: ОФР, БАСК і ЛАСК.

Література

1. Канарейкина Н.Н. Заболеваемость и сохранность животных разных генетических груп в условиях интенсивной технологи производства молока / Н.Н. Канарейкина, Р.В. Тамарова // Ветеринарный врач. − 2011. − № 1. − С. 65−67.

2. Кондрахін І.П. Вплив раціонів сухостійних корів на імунний статус новонароджених телят та їх стійкість до диспепсії / І.П. Кондрахін, К.М Кунська // Ветеринарна медицина України. − 2005. − №5. − С. 14−15.

3. Лешовська Н.М. Вплив інтерферону, вітамінів А, D_3, Е та селену на неспецифічну резистентність глибоко тільних корів та їх народжених телят / Н.М. Лешовська, Н.А. Мамчук, О.І. Віщур, Л.І. Сологуб, В.Й. Ямроз // Біологія тварин. − 2006. − Т. 8, № 1−2. − С. 247−250.

4. Stadtman J.S. Selenium Bioghemistry / J.S. Stadtman // Ann. Rev. Bioghem − 1990. − Vol. 59. − P. 85−89.

5. Taylor E.W. Selenium and cellular immunity / E.W. Taylor // Biol. Trace Elem. Res.- 1995. − Vol. 49. − P. 85−89.

6. Голубкина Н.А. Исследования лекарственных растений в формировании селенового статуса населения России: автореф. дисс. …д-ра. биол. наук. − М., 1999. − 47 с.

7. Івченко В.М. Вплив селеновмісного препарату Сел-Плекс на імунобіологічні показники телят, імунізованих проти сальмонельозу / В.М. Івченко, А.М. Федорченко // Науковий вісник ветеринарної медицини: Зб. паук. праць.– Біла Церква, 2011. – Вип. 8 (87).– С. 45 – 50.

8. Van Saun R.G. Maternal and fetal selenium concentrations and their interrelationships in dairy cattle / R.G. Van Saun, T.H. Herodt, H.D. Stowe // J. Nutr.– 1989.– Vol. 119. – P. 1128 – 1137.

9. Grace N.D. Influence of Se status on milk Se concentration in dari cows / N.D. Grace, J. Lee, R.A. Mills // N.Z. g. Agr. Res. – 1997. – Vol. 40. – P. 75–78.

10. Muniz-Navairo O. Selenium cvontent and distribution in cow's milk supplemented with two dietary selenium sources / O. Muniz-Navairo, R. Dominguer-Junzales, B. Bermejo-Berrea et. al. // J. Agric. Food chem. – 2005. – Vol. 53, №25. – P. 9817–9822.

11. Антонов Б.И. Лабораторные исследования в ветеринари: биохимические и микологические: Справочник / Б.И. Антонов, Т.Ф. Яковлева, В.И. Дерябина и др.; Под. ред. Б.И. Антонова. – М.: – Агропромиздат, 1991. – 287 с.

12. Івченко В.М. Методи імунологічних досліджень в лабораторіях ветеринарної медицини: Метод. рекомендації для лікарів-імунологів лабораторій вет. медицини / В.М. Івченко, Н.І. Сахнюк.– Біла Церква, 2009.– 82 с.

13. Чумаченко В.Е. Методические рекомендации по определению естественной резистентности у сельскохозяйственных животных для ветеринарних специалистов / В.Е. Чумаченко.– Киев, 1992.– 86 с.

14. Левченко В.І. Дослідження крові тварин та клінічна інтерпретація отриманих результатів: Методичні рекомендації для студентів факультету ветеринарної медицини керівників та слухачів Інституту післядипломного навчання керівників і спеціалістів ветеринарної медицини / В.І. Левченко, В.М. Соколюк, В.М. Безух та ін. – Біла Церква, 2002. – 56 с.

Summary

A. Fedorchenko

DETERMINATION OF IMMUNOBIOLOGICAL REACTIVITY OF CALVES BORN FROM COWS, WHICH FEEDING SEL-PLEKS

The results of researches of influence of feeding cows are in-process resulted in the period of dead trees of selenoorganic preparation of Sel-Pleks on the immunobiological indexes of born from them calves which in future were immunized a salmonella vaccine.

Key words: *calves, immunization, salmonella, selenium, Sel-Plex, ascorbinicum acid, T- and B-limfocytes, fagocitic activity (FA), fagocitic index (FI), BABS, LABS.*

Рецензент – д.с.-г.н., професор Буцяк В.І.